

19

Een olifanten-kendi afkomstig uit het vondstcomplex van de Oostindiëvaarder de 'Witte Leeuw', China, vóór 1613

Het voorwerp dat met het Maleise woord *kendi* of *kundi* wordt aangeduid zou zijn vorm ontleen aan een schenkan voor water, die door boeddhistische monniken werd gebruikt in India.¹ Het meest voorkomende type is dat van een bolle vaas, met een hoge rechte hals en op de schouder een korte, bolvormige tuit. *Kendi's* werden in Perzië, Thailand, Viëtnam, China en Japan gemaakt, maar ook op Bali en Java waar zij thans nog worden gebruikt als waterschenkan of om bepaalde rituelen uit te voeren.² Tijdens de 15de en 16de eeuw onderging de keramische industrie in China een technische en artistieke ontwikkeling. De porseleinfabrieken maakten hoogwaardige voorwerpen voor het hof en gingen in steeds grotere hoeveelheden voor de buitenlandse markt produceren, vooral porselein gedecoreerd in onderglazuur blauw. De meeste versieringen die tijdens de Ming-dynastie (1368-1644) werden toegepast waren boeddhistische en taoïstische symbolen, symbolen voor lang leven en vooral decoraties met betrekking tot de natuur (eenden, vlinders, bloemen van de twaalf maanden of de vier jaargetijden). Gedurende deze periode kwam dat porselein met dergelijke motieven in grote hoeveelheden in Europa terecht. De Verenigde Oostindische Compagnie plaatste steeds grotere bestellingen bij de Chinese handelaren in Canton. Het porselein werd eerst per jonk naar Batavia gebracht waar het werd overgeslagen op de Oostindiëvaarders, die dan de

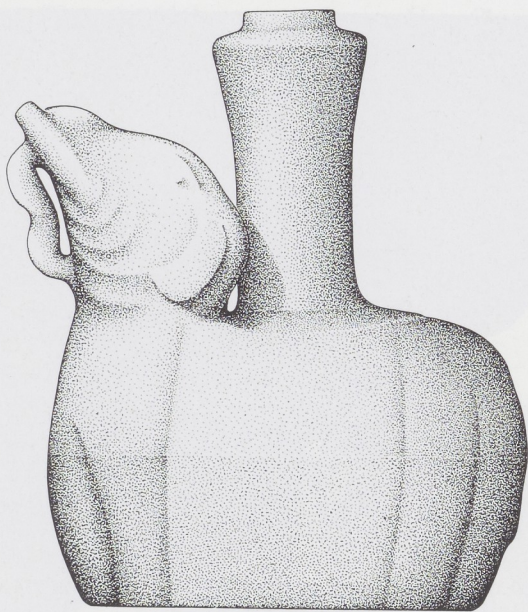
lange, gevaarlijke terugreis naar de Nederlanden ondernamen. Dit exportporselein bestond voornamelijk uit borden, klapmutsen, koppen, vazen en schenkkannen, alle beschilderd met een typische decoratie bestaande uit een centraal motief en aan de rand panelen met bloemen of symbolen. Het werd kraakporselein genoemd omdat dit type keramiek uit een door de Hollanders buitgemaakt Portugees galjoen (*carraque*) voor het eerst in ons land terecht kwam. Tussen de stapels porselein zaten wel eens bijzondere stukken, misschien bestemd voor een particuliere koper. Een dergelijk voorwerp is de hier besproken olifanten-kendi (afb. 19 en 19a).³ In de archieven van de v.o.c. komt de benaming 'gorgelet' voor. Dat deze op een kendi van toepassing zou zijn, is echter onzeker.⁴ In ieder geval wordt geen melding gemaakt van een voorwerp in de vorm van een olifant.

Hoewel er *kendi's* in allerlei vormen in het begin van de 17de eeuw zijn gemaakt, zijn er maar enkele olifanten-*kendi's* terug te vinden in museumcollecties. De belangrijkste is die uit de collectie van Shah Abbas in de Ardebil Shrine, die bijeen gebracht werd tot 1611.⁵ In West-Europa komen zij o.m. voor in de Sir Percival David Collection en het Victoria and Albert Museum in Londen, en in Museum Het Prinsessehof in Leeuwarden. Er zijn olifanten-*kendi's* met een ongebogen hoofd die wat stijver zijn in hun uiterlijk. De kendi van het Rijksmuseum echter, heeft een

Afb. 19. Kendi in olifantsvorm, China, Wan-li, vóór
1613. Porselein, h. 17 cm.

Afb. 19a. Reconstructietekening van de kendi
(A. F. Hoekstra).

opgeheven hoofd en als schenktuiten, de slagtanden. De decoratie is eenvoudig: slechts het kleed over de rug van de olifant is beschilderd. Opvallend is dat de versiering op eenzelfde wijze is uitgevoerd als die op de theepotten uit de Witte Leeuw.⁶ Ook de chrysanten in het medaillon op het kleed en de symbolen op de (helaas) gebroken hals van de kendi zijn op dezelfde, levendige manier geschilderd als die op het kraakporselein. Hieruit kunnen wij met zekerheid concluderen dat deze kendi in dezelfde periode gemaakt moet zijn als de rest van het kraakporselein geborgen uit dit schip. Hoe kendi's werden gebruikt in de Hollandse huishouding van de 17de eeuw is onduidelijk. De gewone, bolvormige kendi werd wellicht als schenkan gebruikt, getuige het schilderij van David Teniers de Jonge, *De keuken* (ca. 1650. Mauritshuis, Den Haag). Op een ander schilderij uit deze collectie, geschilderd door W. van Haecht (gest. 1637), *Het Atelier van Apelles*, is een kendi staande op een groot kraakbord afgebeeld.⁷ De meeste kendi's echter, vooral zo'n olifanten-kendi, zouden eerder als curiosa bij een welvarende familie hebben gediend. Wellicht is de periode waarin dergelijke bijzondere

kendi-figuren werden gemaakt afgesloten met het einde van de regeringsperiode van keizer Wan-li (1573-1619).

Er zijn maar enkele musea in de wereld die over zo'n type kendi beschikken; bovendien zijn er tot nu toe geen andere olifanten-kendi's in archeologische vondstcomplexen aangetroffen. Deze kendi, afkomstig van het wrak van een Oostindiëvaarder, die slechts elf jaar na de oprichting van de v.o.c. is gezonken, neemt daarom een bijzondere plaats in binnen de collectie van het Rijksmuseum.

C.v.d.P.-K.

Noten

¹ J. A. Pope, *Chinese Porcelains from the Ardebil Shrine*, Washington 1956. p. 17.

² Zie voor een uitvoerige classificatie van kendi's, het artikel 'Kendi', van Michael Sullivan in *Archives of the Chinese Art Society of America*, 9 (1957), pp. 40-58.

³ Gekocht op de veiling Sotheby, Londen 15 maart 1977, nr. 83. Inv. NG 1977-172 w C. L. van der Pijl-Ketel (ed.), *The ceramic load of the 'Witte Leeuw' (1613)*, Amsterdam (Rijksmuseum) 1982, p. 133.

⁴ C. J. A. Jörg, *Porcelain and the Dutch China Trade*, Den Haag 1982, p. 178. T. Volker, *Porcelain and the Dutch East India Co.*, Leiden 1954, p. 19.

⁵ Pope, *op.cit.* (noot 1).

⁶ Van der Pijl-Ketel, *op.cit.* (noot 3), p. 128.

⁷ *Mauritshuis, The Royal Cabinet of Paintings; illustrated general catalogue*, Den Haag 1977, pp. 231, 101.